

Ivana Eterović i Tina Ružić, *Prvih sedamdeset godina Planinarskoga društva „Opatija” (1950. – 1920.), Planinarsko društvo „Opatija” Opatija, Opatija, 2021., 268 str. ISBN: 978-953-57981-1-8.*

Planinarsko društvo (dalje PD) „Opatija”, jedna od najstarijih planinarskih udruga u Hrvatskoj, proslavilo je svečanu obljetnicu, sedamdeset godina kontinuiranog djelovanja, od prosinca 1950. godine, kada je održana osnivačka skupština, odnosno početka 1951. godine, kada je društvo službeno registrirano. Za svojih *prvih sedamdeset* Društvo si je podarilo svoju prvu monografiju, svečanu knjigu o svojoj povijesti i svojim članovima svih generacija koji su *utkali dio svojeg života u povijest Društva i pridonijeli njegovu boljitku*, kako stoji u posveti na početku knjige. Nastala je istraživačkim i autorskim radom upravo njegovih članova, istom sinergijom koja danas pokreće i održava

sve aktivnosti Društva. Autorice su Ivana Eterović, dugogodišnja aktivna članica i aktualna predsjednica Društva, i Tina Ružić, također aktivna planinarka, članica od najranijeg djetinjstva zahvaljujući obiteljskom okruženju aktivnih članova Društva, još iz generacije njegovih osnivača, iz obitelji Tihoraja i Erne Jelušić. U radu ih je pratilo osam suradnika koji su tražili, prikupljali i obrađivali podatke iz javnih i privatnih arhiva, intervjuirali starije članove Društva, digitalizirali arhivsko gradivo do kojeg se uspjelo doći, listali i iščitavali planinarske časopise i drugu periodiku, sudjelovali u pisanju pojedinih poglavlja, izradili brojne priloge knjizi i u svemu potrebnom u zahtjevnom procesu nastanka, po svemu što se čita u knjizi, vrlo ambicioznog i opsežnog izdavačkog projekta. Rezultat nije samo jedno prigodno obljetničarsko izdanje, lijepo podsjećanje na povjesnicu Društva, što svečane monografije često jesu, već, recimo odmah, značajan i relevantan historiografski prilog povijesti opatijskog, istarskog i hrvatskog planinarstva.

U osvjetljavanju institucionalne i socijalne povijesti Društva autorice su primjenjivale objektivnu znanstvenu metodu i historiografski pristup istražujući i opisujući činjenice, kloneći se vrijednosnih i emotivnih ocjena. Oslanjaju se, prije svega, na arhivske izvore, zatim literaturu i periodiku, dodatno obogaćujući spoznaje usmenim svjedočenjem sudionika događaja, kritički upotrebljavajući i

propitujući relevantnost izvora i prikupljenih podataka. Svaki objavljeni podatak potkrijepljen je opisanim izvorom pa monografiju odlikuje bogata znanstvena oprema s više od osam stotina bilješki, popis arhivskih izvora i opsežan popis literature i internetskih izvora. Knjiga obiluje priložima, ilustracijama, objavljenim dokumentima i fotografijama.

Uz proslov, referencije (bilješke i literaturu), priloge, pogovor i bilješke o autoricama, izdanje sadržava sedam poglavlja, a u sadržaju je naznačeno tko je autor teksta u njima. Prva dva poglavlja u povijesnom prikazu tematiziraju institucionalnu i upravnu povijest Društva općenito (*Iz povijesti Planinarskog društva „Opatija”, Ustroj i obilježja Društva*), dok daljnja poglavlja obrađuju, također u povijesnom prikazu, pojedine segmente njegova djelovanja i aktivnosti koje je razvijalo i razvija (*Vodička djelatnost, Markacistička djelatnost, Planinarski objekti, Planinarska edukacija, Planinarska promidžba*).

U *Proslovu* autorice predstavljaju svečarski motiv nastanka monografije, njezin cilj rekonstrukcije povijesti Društva i njegova mjesta u povijesti hrvatskog planinarstva, pojedinačno zahvaljuju svima koji su pomogli i uložili svoj rad u pripremi na bilo koji način. Priprema monografije povjerena je Sekciji za promidžbu i izdavaštvo, najmlađoj sekciji Društva. Suradnici su se na svojem istraživačkom putu susreli s, nažalost, predvidljivom poteškoćom: nedostatkom izvora, pogotovo za ranija razdoblja djelovanja, prije svega arhivskog gradiva u samoj pismohrani Društva, ali i u državnim arhivima. Dokumentiranju aktivnosti i organiziranju svoje pismohrane Društvo pridaje veću pozornost tek u posljednja dva desetljeća. Ipak, izvori za ranija razdoblja pronađeni su u pismohrani opatijske ispostave Ureda za opću upravu i upravljanje imovinom Primorsko-goranske županije, a posebno značajno otkriće bio je pronalazak dokumentacije koju je Društvo s podacima o svojim aktivnostima po službenoj komunikaciji dostavljalo Hrvatskom planinarskom savezu, a koja se čuva u pismohrani Saveza. Ti i još neki dopunski kao i sekundarni izvori omogućili su rekonstruiranje povijesnog razvoja do sredine osamdesetih godina 20. stoljeća, a sljedeća razdoblja mogla su se već pratiti kroz više ili manje opsežnu dokumentaciju iz pismohrane Društva. Dragocjeni izvori bili su ustupljeni privatni arhivi starijih članova Društva (Tihoraj i Erna Jelušić, Alenka Jenuš, Milivoj Filipović). Jako dobro shvaćajući važnost arhivskih izvora za budućnost Društva, autorice i suradnici posebno su se tijekom pripreme monografije potrudili sve gradivo koje su pronašli digitalizirati i prikupiti u preslikama na jednome mjestu, u pismohrani Društva tako je nadograđujući, što je cijelom projektu dalo dodatnu vrijednost. Svjesne da je slika o povijesti Društva koju su donijele monografijom, koliko god bila objektivni odraz korištenih izvora, možda ipak ograničena onima koji su još uvijek negdje skriveni, nepoznati i nedostupni, autorice u *Pogovoru* pozivaju sve koji možda pohranjuju arhivalije da ih ustupe Društvu u preslikama i tako nadopune izvore za neku buduću knjigu o njegovoj povijesti.

Prvo poglavlje, o povijesnom razvoju Društva do današnjih dana, autorica Ivana Eterović započinje kratkim osvrtom na povijest planinarskih inicijativa i organizacija ispod Učke do trenutka osnivanja Planinarskog društva „Opatija”.

Ona se, naravno, vezuje uz intenzivni razvoj turizma u drugoj polovici 19. stoljeća kada brojni turisti, planinari i izletnici koji borave u Opatiji i drugim mjestima pohode i Učku. Početkom organiziranog planinarstva u Opatiji smatra se osnivanje lokalne sekcije Austrijskog turističkog kluba u Voloskom 1885. godine, kasnije sa sjedištem u Opatiji, čija je aktivnost prvenstveno uključivala izgradnju planinarskih putova iz Opatije i Voloskog prema Učki. Djelovala je samo do 1893. godine, ali je u tom razdoblju izgrađena pješačka staza do vrha Učke, otvoren je prvi planinarski dom na Učki, postavljena je prva markacija na vrhu Učke, a Poklon je postao središtem planinarskih zbivanja. Povijesni podaci bilježe postojanje još jednog planinarskog društva u Opatiji tijekom 1892. godine koje nije imalo većeg odjeka te nerealiziranu inicijativu o osnivanju opatijske podružnice Hrvatskog planinarskog društva 1912. godine. Na Učki je već i prije Prvog svjetskog rata, a pogotovo između dvaju svjetskih ratova, bio aktivan „Club Alpino Italiano” iz Rijeke koji uređuje planinarska skloništa. Nakon dugog razdoblja opatijski planinari, koji su dotad bili članovi drugih društava, najviše riječkog, dobivaju priliku organizirano djelovati iz Opatije osnivanjem Planinarskog društva „Opatija”. Osnivačka skupština održana je 11. prosinca 1950. godine. Autorice se nisu toliko bavile širim društvenim kontekstom osnivanja i djelovanja Društva, već više unutarnjim životom organizacije u interakciji s lokalnom zajednicom i kontekstom organiziranog planinarstva na različitim upravnim razinama. Nije im to ni bio cilj; doista, takvu vrstu istraživanja i rasprava možda i treba prepustiti istraživačima i povjesničarima sporta socijalističkog i tranzicijskog razdoblja. Ipak možemo dodati da je sredina 20. stoljeća u Hrvatskoj i Jugoslaviji bila vrijeme politički organiziranog i centraliziranog pokretanja različitih društava, pa tako i gimnastičkih i sportskih (u što su svrstavana i planinarska društva), unutar grubo nazvanog tzv. *izvanarmijskog vojnog odgoja*. Tadašnja društva trebala su imati posebnu ulogu u razvoju vrlina, pogotovo kod mladih ljudi, kao i poželjnog društvenog ponašanja, socijalističkog morala u skladu s proklamiranim političkim vrijednostima, što se vidi iz najstarijih statutarних odredbi o njihovoj ulozi. No inicijativa za osnivanje, neovisno o tome otkud da je stigla, bila bi neuspješna da nije bilo prirodom i planinom istinski nadahnutih lokalnih ljudi koji su željeli zajedno razvijati aktivnosti koje vole i vrijednosti u koje vjeruju. Tih se godina ubrzano osnivaju planinarska društva u cijeloj zemlji, što i autorica ističe. Planinarsko društvo „Opatija” najstarije je aktivno istarsko društvo koje djeluje bez prekida u kontinuitetu, a u pojedinim razdobljima bilo je i jedino u Istri. Autorica je *prvih sedamdeset* prikazala kroz sedam potpoglavlja, podijelila u sedam razdoblja koja su nosila specifična svojstva ili ishodila nekim promjenama ili preokretom, a promatra ih kroz statusne dokumente, upravnu strukturu, vodstvo, planove, programe, broj članova, status i aktivnosti u regionalnoj i nacionalnoj planinarskoj zajednici, izvješća o razvijanim aktivnostima, postignućima, kroz uspjehe Društva i individualna postignuća članova, kroz neuspjehe i probleme s kojima se suočavalo. Autorice općenito u cijeloj monografiji iznose i vjerno prenose obilje podataka i detalja koje se moglo pronaći u izvorima. Nastojalo se objektivno istaknuti povijesni doprinos sva-

kog naraštaja čelnih ljudi u Društvu, pronaći što je donijelo svako novo desetljeće. Početno razdoblje trajalo je od 1950. do 1962. godine, najteže ga je bilo rekonstruirati, i to iz naknadnih izvješća i duže vremenske distance. Opisuju se okolnosti osnivanja, dokumenti s osnivačke skupštine, prvi statut, prvi članovi, poznati podaci o kretanju članstva, o djelovanju. Problemi su proizlazili iz nedovoljnog broja aktivnih članova kao i nedostatnog uključivanja mladih. Najaktivnija je bila manja skupina starijih članova na čelu s prvim predsjednikom Petrom Zupančićem, a područje aktivnosti, uz markacističke aktivnosti i od 1957. upravljanje planinarskim domovima na Učki i u Lisini, bila je organizacija izleta, sudjelovanje u društveno-političkim proslavama, predavanja. Težilo se omasovljenju članstva. Edukaciju djece i mladih posebno uspješno u to je vrijeme razvijao bračni par Jelušić. Prekretnicu i ponos u djelovanju Društva uz dane i dane dobrovoljnog rada donijela je izgradnja Planinarskog doma na Poklonu koja obilježava razdoblje od 1962. do 1965. godine kada je Dom svečano otvoren. Uz redovne aktivnosti, organizaciju izleta, označavanja putova, predavanja, sudjelovanja na planinarskim sletovima i natjecanjima, rad s mladima, sva aktivnost koncentrirana je na izgradnju Doma. Planiraju se i osposobljavanja stručnog kadra u Društvu. Istaknuti članovi dobivaju važna priznanja planinarskih saveza, a broj članova polako raste. Nagli uspon i razvoj Društva obilježio je posebno plodno razdoblje od 1965. do 1984. godine. Broj članova stalno raste, krajem 1980. godine dostiže 600 članova. U tom razdoblju Društvo se nosi s rješavanjem problema prikladnog prostora, surađuje s ostalim planinarskim društvima, domaćinom je međurepubličkih susreta planinarskih saveza, sudjeluje u velikim planinarskim događajima na regionalnoj, republičkoj i saveznoj razini, surađuje s opatijskim Turističkim društvom, razvija nove oblike društvenih aktivnosti poput dječjih reduta, društvenih večeri, planinarskih plesova, predavanja u školama. Tih su godina već aktualne i zaštitarske teme poput ugroženosti područja zbog bušenja tunela kroz Učku i propadanja kule na Vojaku koja je suradnjom planinara i Turističkog društva i obnovljena 1976. godine. Iz dokumentacije Društva autorica detaljno rekonstruira rad društvenih tijela, izmjene u mandatima, sastavu upravnih tijela. U godinama koje su uslijedile, od 1985. do 1992. godine, Društvo je doživjelo kraj tog uzleta i postupno je nakon 1988. godine ušlo u duže krizno razdoblje. Obilježava ga osipanje članstva, opadanje aktivnosti, ne održavaju se ni sastanci ni skupština, u zemlji je rat. Nakon kratkotrajne obnove rada početkom devedesetih godina 20. stoljeća aktivnosti opet posustaju na duže vrijeme. Razdoblje od 1992. do 2009. godine, iako relativno nedavno, zbog nepotpune je dokumentacije bilo teško rekonstruirati. Glavna aktivnost bila je organizacija izleta, ali zabilježene su i neke ekološke akcije, radovi oko održavanja Doma na Poklonu, skrb o planinarskim putovima, edukaciji članova. U listopadu 1995. godine Društvo prestaje djelovati kao društvena sportska organizacija, ponovno se osniva kao udruženje građana. Sjedište mijenja nekoliko puta. Uza sve probleme s kojima se Društvo nosilo u tom razdoblju, po ocjeni autorice zasluga je tadašnje predsjednice Marice Tomaško što je uspjelo održati kontinuitet djelovanja. Novo rukovodstvo s Damiirom Barićem kao predsjednikom u

svojem je mandatu od 2009. do 2013. godine Društvo uvelo u razdoblje osnaživanja, novih projekata, organiziranog pristupa i osmišljenog planskog rada, uvođenja novih načela u radu upravnih tijela, novih praksi, pravne regulacije unutar-njeg ustroja, novog sustava financiranja, rješavanja neriješenih pravnih pitanja, rada na pomlađivanju i međusobnom jačem povezivanju članova. Formiraju se dvije sekcije, Izletnička i Markacistička. Navedeno razdoblje obilježavaju uređenje Doma na Poklonu, prihvaćanje prijedloga Borisa Petrića o osnivanju Opatijske planinarske obilaznice, sustavna i planska skrb o stručnoj edukaciji članova, praksa održavanja godišnje prezentacije rada Društva. Započeti proces transformacije Društva u modernu planinarsku udrugu i projekt Opatijske planinarske obilaznice uz pojačani rad na promidžbi i prezentaciji Društva i suradnju s lokalnim upravnim tijelima, institucijama i udrugama bilo je programom i nove uprave Društva izabrane 2013. godine na čelu s predsjednicom Mirjanom Brumnjak, kao i nakon njezine promjene 2016. do 2020. godine kada Društvo vodi Boris Božić. Volonterskim radom i brojnim akcijama nastavlja se uređenje Doma i završavaju se radovi na Opatijskoj planinarskoj obilaznici koja je javnosti predstavljena i svečano otvorena u ožujku 2014. godine. Tada su službeno osnovane Vodička i Markacistička sekcija, 2016. godine i Domarska, 2017. godine Služba knjižnice i Služba oružarnice. Iako se na promidžbenim aktivnostima Društva pojačano radi od 2013. godine, Sekcija za izdavaštvo i promidžbu službeno djeluje od 2018. godine. Upotrebljavaju se i usavršavaju različite mogućnosti pristupa javnosti, povezivanja članova i promocije planinarstva, društveni događaji, druženja, kulturne večeri. Ukupni napredak i procvat aktivnosti ili *izboj nove energije*, kako autorica naziva proces u posljednjem desetljeću do danas, urodio je 2015. godine godišnjim priznanjem Hrvatskog planinarskog saveza za najbolju planinarsku udrugu, a i najaktivniji članovi dobivaju važna društvena i planinarska priznanja, postaju članovi tijela Hrvatskog planinarskog saveza. Posebno je vrijedno to što je takav razvoj rezultirao volonterskim uključivanjem šireg članstva u sve akcije Društva. Od 2013. godine sustavno se radi na edukaciji članova pokretanjem opće planinarske škole, a od 2016. godine organizira se i mala planinarska škola kao poseban oblik rada s djecom. Društvo je konačno dobilo novi primjereni prostor koji omogućava sustavan i organiziran rad kojem Društvo teži. Broj članova već je godinama podjednak i iznosi između 250 i 300, što autorica ocjenjuje znakom mirnog i stabilnog razdoblja. Nova uprava Društva i predsjednica Ivana Eterović izabrana 2020. godine nastavili su sve započeto razvijati u okolnostima prilagođenima pandemiji zarazne bolesti u kojoj se živi posljednjih godina. U toj godini Društvo je dobilo priznanje za najbolju volontersku organizaciju u Opatiji. Svojim procvatom u posljednjem desetljeću Društvo je na najbolji način zakoračilo u proslavu 70. obljetnice koja je zaokružena ovom monografijom.

Temeljnim aktima Društva, inačicama Statuta od nastanka Društva do danas, njegovim formalnim obilježjima i vizualnim identitetom kao i organizacijskim ustrojem u povijesnom prikazu bavi se autorica Eterović u drugom poglavlju pod nazivom *Ustroj i obilježja Društva*. U poglavlju se citiraju aktu-

alne statutarne odredbe o ciljevima i djelatnostima Društva, uz brojne ilustracije opisana je povijest pečata, znaka i zastave od službenih do prigodnih i povremenih. Kroz svoju povijest Društvo je bilo ustrojeno na različite načine prema statutarnim odredbama i važećim pravnim propisima. U razdoblju od 1981. do devedesetih godina 20. stoljeća mandati predsjedavajućih osoba u upravnim tijelima bili su kraći. Od početka djelovanja neki članovi Društva dobivali su posebna zaduženja i postojala je statutarna mogućnost organizacije privremenih odbora po potrebi, ali udruživanje članova u formalne ustrojstvene jedinice poput sekcija i drugih jedinica predviđa se Statutom tek od sredine devedesetih godina 20. stoljeća. U poglavlju se ukratko daju povijesne informacije o aktualnim sekcijama i službama Društva uz popise njihovih trenutačnih članova. Od kraja šezdesetih do osamdesetih godina 20. stoljeća u sklopu Društva djelovali su i planinarski aktivni kao ispostave Društva u poduzećima, školama, društvima ili lokalnim upravnim jedinicama, a spominju se i planinarske družine. Zanimljivi su jer je taj organizacijski oblik utjecao na razvoj planinarskih društava na Liburniji. U nekim slučajevima bili su jezgre nastanka novih planinarskih društava na području konačnim odvajanjem od matičnog PD-a „Opatija”. Na primjeru aktiva i družina zabilježeni su i međudruštveni prelasci.

Nije čudno da najopsežnije poglavlje u monografiji pripada organizaciji izleta ili vodičkoj djelatnosti jer je to temeljna aktivnost kroz koju Društvo ostvaruje svoje ciljeve i zbog koje se ljudi pridružuju i okupljaju. Autorica poglavlja Tina Ružić na temelju podataka zapisanih u izvješćima ili objavljenih u medijskim najavama, uz brojne priloge i fotografije kronološki opisuje izletničke prakse od samih početaka, niže lokacije i područja koje su planinari pohodili, opisuje veće i manje kolektivne ili pojedinačne planinarske pothvate članova u zemlji i inozemstvu. U prva dva desetljeća izleti su bili planski organizirani i dobro posjećeni, a uz lokalna područja Učke i Lisine, omiljeno odredište bila je Slovenija. Zabilježeno je da su najmasovniji izleti tih godina bili višednevni pohodi na Velebit i područje Alana. U povodu važnih društvenih i političkih obljetnica organizirani su marševi, sletovi, štafete i drugi masovni planinarski događaji u kojima su sudjelovali i članovi Društva. Od sredine sedamdesetih godina 20. stoljeća izleti se dijele na rekreacijske, masovnije i popularnije, često vezane za razne proslave i događaje, te zahtjevnije i slabije posjećene planinarske za manje ili veće skupine planinara po vrhovima cijele zemlje. Tradicionalni memorijalni pohodi (Učka, Matić poljana), zajednički pohodi u povodu značajnih planinarskih obljetnica kao i susreti planinara različitih područja i društava bili su česta praksa, a organiziraju se i izleti u nepoznato. Od kraja osamdesetih godina 20. stoljeća djeluju odbori i komisije vodiča, kasnije i sekcija educiranih i licenciranih vodiča koja standardizirano, planski i sustavno skrbi o pripremi, organizaciji i vođenju izleta. Edukacijom najmlađih naraštaja planinara u maloj planinarskoj školi u posljednjem desetljeću pristupilo se i organizaciji obiteljskih izleta i izleta isključivo za djecu. U okviru suradnje s opatijskim udrugama i ustanovama koje skrbe o prirodi, kulturi i turizmu Društvo se uključuje u projekte i inicijative koje uključuju šetnje i pohode. Posebna su okupljanja koja se tradicionalno organiziraju u čast

istaknutih planinara i pokojnih članova Društva (npr. *Dec črnega za Vojkota* u sjećanje na dugogodišnjeg domara Doma na Poklonu Vojka Sankovića). U posebnom dijelu poglavlja o Memorijalu Andrije Petriča, planinara omiljenog i među opatijskim planinarima, osnivača PD-a „Torpedo”, piše njegov sin, također planinar Boris Petrić. Memorijal se održava od 1976. godine, a na njemu sudjeluju planinari iz različitih društava. Iako su opatijski planinari i ranije sudjelovali na Memorijalu, od 2011. godine PD „Opatija” u potpunosti preuzima organizaciju tog pohoda koji vode licencirani vodiči. Poglavlje još donosi podatke o vrlo popularnim turističkim putovanjima u zemlji i inozemstvu koje je Društvo posebno organiziralo za svoje članove od šezdesetih do osamdesetih godina 20. stoljeća te o ekspedicijama i drugim visokogorskim uspjesima u udaljenim krajevima u kojima su sudjelovali opatijski planinari. U sedam desetljeća zabilježen je tek jedan ekspedicijski uspon člana Društva, onaj Borisa Križana u ekspediciji Općinskog planinarskog saveza iz Rijeke na vrh Ararat u turskoj Armeniji 1970. godine. Nažalost, unatoč željama i planovima, Društvo u svojoj dugoj povijesti nije uspjelo organizirati nijednu ekspediciju. Na kraju poglavlja, uz opis metode izrade, Igor Eterović priložio je tablicu s izdvojenim pojedinačnim važnim visokogorskim usponima članova Društva.

Održavanje i markacija putova na području djelovanja Društva jedna je od osnovnih nadležnosti Društva, o čemu u sljedećem poglavlju piše Tina Ružić. Opisuje kronološki slijed i frekvenciju svih markacističkih akcija Društva kroz desetljeća, izdvaja istaknute markaciste, posebno one koji su sudjelovali u uređenju Riječke planinarske transverzale i transverzale Putevima istarskih partizana koja nikad nije službeno otvorena. Opatijski markacisti redovito su polazili tečajeve i ugledom se ubrajali među najbolje u Hrvatskoj. Iznimno aktivni bili su u razdoblju 2009. – 2013., kada započinje redovita suradnja s JU-om „Park prirode Učka” na održavanju putova i staza. Rad je unaprijeđen osnivanjem sekcije, a najznačajnija aktivnost u novijoj povijesti Društva jest uređenje Opatijske planinarske obilaznice kao prve obilaznice Društva. Izrađen je Vodič i dnevnik Opatijske planinarske obilaznice koji je od 2014. do 2021. godine doživio tri izdanja, a uređuje ga Igor Eterović. Obilaznica je detaljno opisana u posebnom dijelu poglavlja, a njezina je posebnost u tome što ima i dnevnik za pse u koji vlasnici pasa bilježe obilazak kontrolnih točaka svojih ljubimaca. Boris Petrić donio je u prilogu pregled statističkih podataka u vezi s Obilaznicom. Društvo je u okviru proslave svoje obljetnice u studenome 2021. godine otvorilo i svoju drugu obilaznicu Po vrhovima Učke i Ćićarije.

Društvo je tijekom povijesti bilo odgovorno za četiri planinarska doma, o čemu u poglavlju o planinarskim objektima piše Ivana Eterović. U posebnim potpoglavljima iznose se historijat upravljanja njima te činjenice iz njihove povijesti. U trenutku osnivanja Društvo je od gradske vlasti dobilo na upravu uređenu planinarsku kuću na Planiku, sklonište koje je 1929. godine uredila riječka podružnica planinarske organizacije „Club Alpino Italiano”. Podatak o tome zabilježen je samo u jednoj vijesti o osnivanju Društva iz 1951. godine. Od 1957. godine Društvo je na svoju inicijativu od Općine Matulji dobilo na raspo-

laganje Planinarski dom „Stanko Jurdana” u Lisini, uredilo ga i svečano otvorilo 1960. godine. Bio je važno središte planinarskih zbivanja od sredine šezdesetih do sredine osamdesetih godina 20. stoljeća. Društvo ga je davalo u najam različitim najmoprimcima koji su se često mijenjali te više ili manje uspješno poslovali, što je opterećivalo i samo Društvo. Društvo je do relativno nedavno bilo odgovorno za Dom. Pansion „Učka” na Poklonu bio je pod upravom Društva od 1958. do 1962. godine, ali je za njegove potrebe bio prevelik i prezahtjevan. Od 1962. godine gradi se Dom na Poklonu. Okolnostima njegove izgradnje, svečanog otvorenja, upravljanja njime i svim raznorodnim aktivnostima i okupljanjima koja se u njemu provode do današnjih dana posvećen je najopsežniji dio poglavlja o planinarskim objektima.

Posljednja dva poglavlja u ediciji obrađuju planinarsku edukaciju i planinarsku promidžbu.

Društvo je od samog početka posebnu pozornost polagalo planinarskom odgojnom radu s djecom i mladima kao i stručnom osposobljavanju i usavršavanju svojih članova, što mu je bila i statutarно određena dužnost. Autorice opsežno opisuju sve oblike aktivnosti okrenute djeci i one koje su uključivale djecu, a koje je Društvo razvijalo tijekom godina, od prigodnih predavanja, zimovanja, škola skijanja, višednevnih edukativnih izleta za djecu, orijentacijskih natjecanja, planinarskih aktiva u školama, dječjih reduta. Sva ta nastojanja u odgoju za prirodu i hodanje vodila su i generacijskoj obnovi članstva. Članovi Društva stručno se usavršavaju na tečajevima u organizaciji planinarskih i srodnih udruga u zemlji i inozemstvu. U posljednjem desetljeću Društvo radi na organizaciji općih planinarskih škola za odrasle članove u cilju povećanja broja educiranih planinara i njihove sigurnosti u planinama, a djecu se podučava kretanju u prirodi kroz male planinarske škole. Uz brojne fotografije i druge ilustracije, poglavlju su priloženi popisi sudionika zimovanja na Poklonu od 1974. do 1986. godine kao i popisi polaznika opće planinarske škole od 2013. do 2021. godine te male planinarske škole od 2016. do 2020. godine.

Od 2013. godine Društvo razvija intenzivnu i raznorodnu promidžbenu i promotivnu aktivnost koja povećava njegovu vidljivost u zajednici, privlači nove članove, snažno socijalno povezuje članstvo, osigurava bolju informiranost članova, obogaćuje društveni život lokalne zajednice i razvija interes za očuvanje njezinih prirodnih resursa i za aktivan život povezan s prirodom. Sve je to dio aktivnosti najmlađe sekcije Društva, ali i širokog sudjelovanja članstva, što u posljednjem poglavlju prezentira Ivana Eterović. Opisuje promidžbene aktivnosti i načine animacije koje Društvo primjenjuje, u kontekstu sličnih aktivnosti u ukupnom hrvatskom planinarstvu, djelomično i kroz povijesnu perspektivu. Piše o planinarstvu na internetu i načinu uređivanja internetske stranice Društva i njegova profila na društvenim mrežama, o planinarskim izložbama koje je Društvo postavilo od 2014. godine, o predavanjima uz projekcije fotografija koja su oduvijek bila dio aktivnosti Društva, a od 2015. godine obnovljena su u obliku ciklusa javnih predavanja o slabije poznatim i teško dostupnim planinarskim destinacijama. Članovi sekcije drže gostujuća predavanja o planinarskim

temama i u drugim udrugama. Dio poglavlja posvećen je hrvatskoj planinarskoj publicistici, njezinoj recepciji kod članova Društva u prošlosti. U novije vrijeme članovi Društva aktivno objavljuju svoje priloge u *Hrvatskom planinaru*. Autorica još opisuje različite edukativne i zabavne programe i manifestacije koje razvija samo Društvo ili u kojima ono sudjeluje (Dani otvorenih vrata, likovne radionice, Planinarska Noć vještica, Planinarski turnir u briškuli i trešeti, Opatijski sportski dan).

Na kraju ovog sadržajno doista bogatog izdanja nalaze se i prilozi u tablicama i grafikonima kojima su pregledno sumirani najvažniji pokazatelji i podaci o Društvu i planinarskim aktivnostima vezanima za pohode (Popis svih predsjednika, dopredsjednika i tajnika 1951. – 2021.; Kretanje broja članova 1951. – 2021.; Nositelji priznanja Hrvatskog planinarskog saveza; Popis obilaznika Velebitskog planinarskog puta, članova PD-a „Opatija”; Popis obilaznika Hrvatske planinarske obilaznice, članova PD-a „Opatija”; Popis obilaznika Istarskog planinarskog puta, članova PD-a „Opatija”; Popis obilaznika Lisinskog planinarskog puta, članova PD-a „Opatija”; Popis obilaznika Opatijske planinarske obilaznice i, na kraju, Opatijska planinarska obilaznica za pse s popisom pasa).

Najvredniji i najljepši prilog tekstu nepregledno je obilje fotografija planinara u raznim situacijama koje gusto ilustriraju sadržaj napisanoga u ujednačenom ritmu od početka do kraja knjige. Autorice su inzistirale na znanstvenoj objektivnosti gotovo do potpune neutralnosti koliko god emocionalno uključene i ponosne bile na postignuća Društva u kojima su i same itekako sudjelovale. U tome su uspjele. Subjektivno, empatija, ljubav, radost, bliskost, entuzijazam, ljepota, čitav raspon pozitivnih emocija, stanja i prizora izbijaju pak iz svake objavljene fotografije, na licima i u osmijesima članova u akcijama i hodanju. Kao kontrapunkt dopunjuju i uobličuju cjelinu, emotivno je otvaraju svojim prvim čitateljima, članovima Društva.

Autorice su ovim izdanjem vjerodostojno predstavile svoje Društvo, njegovu prošlost i sadašnjost. Istovremeno su stvorile važan izvor za različita tematska i povijesna istraživanja, ne samo vezana uz povijest planinarstva i zavičajnu povijest, već i za povijest sporta, društava, turizma, ekologije, razdoblja socijalizma i tranzicijskog razdoblja.

Na kraju, vratimo se na sam početak i prikladno uređenu naslovnicu s lijepim i mirnim prizorom Vojaka i pogledom na Kvarner s Učke, planine koja je uvijek zvala i primala ljude koji su živjeli na Liburniji i njihove goste. Autorice monografije dostojno su ispratile svaki naraštaj planinara od daleke 1950. godine i svojim pristupom izrazile veliko poštovanje. Knjigom su povezale nastojanja svih generacija članova Društva i pokazale da je bez obzira na uspone i padove svih prvih sedamdeset godina jednako zlatno.

Zorica Manojlović